

KURŠU ĶONINĀI.

Motto: Sic transit
gloria mundi.

I

Baltijas vēsture, nerunājot nemaz par aizvēsturi, vēl ļoti nepietiekoši un vienpusīgi izpētīta, kādēļ vienā otra vēsturiskā jautājumā grūti atrast pareizu un vispusīgi apsvērtu atrisinājumu, jo ne vienmēr pieejami un izlietojami vēstures pirmavoti, kas iskaisīti par dažādu valšņu arhīviem un privātbibliotēkām. Šinī virzienā mūsu negurstošiem vēstures un senātnes pētniekiem atliek vēl daudz ko darīt, iekāms izdosies sakopot un celt gaismā varbūt vēl dažus nekur npublicētus vēstures pirmavotus, kas palīdzēs atrisināt un ienesīs skaidrību dažā labā līdzšim šķietāmi neatzisināmā vēsturiskā jautājumā.

Starp citu maz izpētīti arī kādreizējie Kurzemes brīvzemnieki tā sauktie " k u r š u ķ o n i n ā i ", kas apdzīvojuši Kuldīgas tuvumā atrodošos septiņus ciemus un bijuši visā apkārtnē ļoti populāri. Savā laikā par viņiem ieinteresējušies vietējie vācu publicisti un vēstures pētnieki un aprakstījuši tos diezgan šīki dažos vācu laikrakstos un žur-

nālos. Viņi daudz ko noskaidrojuši un, publicējot paglābuši no neizbēgamas bojā ejas daļu interesantu unšini jautājumā svarīgu senrakstu, bet daudz kas palicis arī tiem neizprasts un neatrisināts. Šie publicējumi ir ļoti interesanti un pelna ievēribu, lai viņus turpmāk apskatītu sakarā ar jautājumu parseno kuršu " k o n i ņ u " izcelšanos.

Piegriežoties kuršu " k o n i ņ u " īpatnējam stāvoklim ordeņa laikā pārējo kuršu starpā, paceļas netieši arī jautājums par viņu, t. i. kuršu tautību un valodu.

Teikās un vēsturē kurši un viņu ķēniņi pieminēti diezgan agri. Normāņu teikas viņus daudzina sakarā ar biežiem un bīstamiem iebrukumiem un laupīšanām Skandināvijā. Dažās vecākās chronikās tie nosaukti par - curones, kas apdzīvojot Baltijas jūras piekrasti līdz Rīgas jūras līcim un Ventas ieteku. Tāpat chronists Rimberts savos 865. g. aprakstos stāsta par kādu tautu, ko par kuršiem (kuriem) saucot un, kuŗa kādreiz bijusi padevīga Zviedrijai, bet ap 862. g. atsvabinājušies no viņas jūga. Tā esot senāk dāpus daudzreiz kaujās pārspējusi, līdz atkal Zviedru karālis O l a f s tiem uzbrucis, ieņēmis viņu pilis - Apūliju un Sēlpili, piespiežot kuršus slēgt mieru. Kuršiem pēc šī miera noteikumiem bijis jāatdod dāpiem agrāk atņemtās mantas un jāmaksā pirms atkrišanas uzliktie mesli un vēl ik pa katru galvu pusmārciņu sudraba.

Šos un vēl citos vēsturiskos dokumentos mēs sastopam diezgan garus aprakstus par kuršu izveicību un pārdrošiem jūras braucieniem, bet par viņu tautību un valodu minētās teikas un vēsture klusē. -Lai atrastu šim jautājumam izskaidrojumu, atliek vienīgi uzklaut un apmierināties ar dažu zinātnieku izteiktām domām. -Soma filologi - Sjögrens un Setälä un dāņu profesors Thomsens - kuršus pieskaita somu - ugru ciltij, kas senāk apdzīvojuši visu Igauniju, Vidzemi un Kurzemes daļu gar jūrmalu un pat Klaipēdas apkārtni un, ienākuši tagadējā Somijā ap IV.g. simteni pēc Kristus dzimšanas, bet latviešu ciltis apdzīvojušas Kurzemes vidienu. Jaunāko laiku valodnieki un arhαιologi domas par seno somu agrāko dzīves vietu gluži pretējas. Viņi domā, ka somi agrāk nekad nav pieminētās vietās dzīvojuši, bet ienākuši Somijā pavisam no citas puses - no Ziemeļaustrumiem starp Somijas jūraslīci un Peipus ezeru. Kad šī ieceļošana faktiski notikusi - ap V. vai VI.g. jeb īsi pirms Kr. dzimšanas, -tas vēl prasa zinātnisku noskaidrojumu. Profesors P. Š m i t s domā, ka tādēļ būtu atmetama agrāk uzstādītā hipotēze - itkā kurši bijuši lībieši jeb cita kāda maisīta tauta. Minētam par labu runājot arī tas, ka jaunākos laikos arhαιologi nav atraduši ne pirms ne pēc Kristus laikiem kādu lielāku starpību starp Kurzemes jūrmalas un Kurzemes vidienas kultūru, kā tam vispār vajadzētu būt, ja tur būtu dzīvojušas divas dažādas tautas ^I /.-Grūti kautko spriest arī par

viņu valodu, jo te tāpat noteiktu un nepārprotamu liecību
trūkst. Vecā krievu ~~ch~~ronika (Nestora) gan jau piemin kuršus
kopā ar citām latviešu ciltīm - latgaļiem, zemgaļiem, lībie-
šiem un sēļiem, kam katrai esot sava valoda, bet pilnīgi šim
ziņām nevar uzticēties. Profesors A. T e n t e l i s savā
rakstā "Latvieši ordeņa laikā", Rakstukrājumā "L a t v i e-
š i ", Rīgā, 1930. g. l. p. 121. - izsaka domas, ka sava valoda būs
bijusi tikai lībiešiem, bet pārējie visi būs runājuši vie-
nu valodu un pieminētie itkā tautu vārdi nav nekas cits kā
apgabalu nosaukumi, kam par labu runājot arī vēlākās choni-
kas.

Tagad no kuršiem palicis pāri vienīgi viņu kādreiz
apdzīvotās zemes " K u r z e m e " un citu Kurzemes kuršu
daļasvietu nosaukumi, bet paši viņi tāpat kā lībieši, izne-
mot vēl dažus lībiešu ciemus Dundagas apkārtnē, - pārgājuši
latviešos. Kad šis sakušanas process sācies un kādi apstāk-
ļi to veicinājuši, par to noteiktu liecību un ziņu nav. To
pašu varam teikt par viņu vadoņiem jeb ķēniņiem, kas arī
atstājuši tikai savu vietu- un dižciltīgo " ķ o n i ņ i "
jeb " ķ ē n i ņ i " - nosaukumu.

Kas ir šie noslēpumainie Kurzemes brīvzemnieki tā
sauktie " k u r š u ķ o n i ņ i " par kuŗu izcelšanos vē-

I Prof. P. Šmits, Valodas liecības par senajiem baltiem.
Rakstukrājumā " L a t v i e š i " Rīgā,
1930. g. l. p. 71.

sturē neko neatrodam ?

Brīvzemnieki (Landfreie) jeb tā sauktie " b r i v i e " (Freie) sastopami jau vidus laikos Eiropā. Viņu izcelšanās un nostiprināšanās pirmsākums Baltijā meklējams vācu ordeņa laikā. Ordenis iekarotās zemes izlēpoja saviem kāra gaitiniekiem -leimājiem , kas skaitījās par viņa vasaļiem jeb pavasaļiem ar pienākumu nest karaklausību, atbrīvojot tos arī no visām klausām un nodevām. Šie leimāji jeb brīvzemnieki komplektējušies ne tik no iedzimtājiem vien, bet arī no ienācējiem, ko apstiprina H. K e i s e r l i n g a pievestie lēņu senraksti, kuŗu īpašnieki neapšaubāmi bijuši vācu tautības /

Sprīežot pēc vego chroniku ziņām, XIII., XIV. un XV. g. s. ig. brīvzemnieku ziedu laiki - viņi izvēršas par atsevišķu šķiru, kas nostājas starp zemes kungiem un vienkāršiem zemniekiem; stāvot savās tiesībās tomēr tuvāk pirmajiem. XVI. g. s. beigās un XVII. g. s. sākumā, kad izbeidzās pastāvīgie kari, pasliktinājās arvien vairāk arī brīvzemnieku stāvoklis, pamazītēm sašaurinājās viņu citkārt ievērojamās tiesības un brīvība, līdz tie beidzot sajaucas ar citiem zemniekiem un nokļūst dzimtsbūšanā.

2 H. Keiserling, Beiträge und Nachrichten zur Geschichte der Freibauern in Kurland. Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst, 1848., Heft V. 1. p. 13 un sek.

Citāds liekas esam kuršu "konipu" stāvoklis. Kā mēr pārējie brīvzemnieki nav paspējuši uzglabāt savu brīvību ilgāk par XVII.g.s.sākuma, tāmēr kuršu "k o n i p i" savu brīvību un citas privilēģijas pratuši uzglabāt nesamērojami ilgāk, kaut gan viņi tiesiskās iekartas ziņā ne ar ko neatšķiras no citiem brīvzemniekiem.

Cik zināms, "k u r š u k o n i p u" vārds pirmo reizi pieminēts XVI.g.sākumā. Ordeņa mestris Valters Pletenbergs 1504.g.lēpu aktā nosauc par "kuršu kēnīpu" (kursken koningh) Andrēju Penīki un aplēpo viņu ar vienu arklu zemes par uzticīgu dienestu pēdējā krievu karā. Th.Kallmeiers saka, ka šis vārds lēpu aktā minēts kā neapšaubāms un tānī laikā jau visiem labi pazīstams^{3/}. Turpretīm hercogs Fridrihs savā 1621.g.ūnkundē lieto vārdu "k u r š u k ē n i p i" kā kopības vārdu visu Kurzemes brīvo jeb brīvzemnieku apzīmēšanai (unsern ffreien Leuten den semmbtlichen Königen). Šie tad nu ir vienīgie senraksti kur vārds "k u r š u k ē n i p i" vispār pieminēts. Jēkabs un nākošie Kurzemes hercogi savas valdīšanas sākumā, apstiprinot "k u r š u k o n i p u" iegūtās tiesības un brīvību, nesauc viņus agrākā vār-

3 Th. Kallmeier, Einige Bemerkungen über der Ursprung des gegenwärtigen-Verhältnisse der "kurischen Könige". Arbeiten der kurländischen Gesellschaft f. Lit. und Kunst 1847. Heft III. 1. p. 30.

dā -" k u r š u ķ ē n i ņ i ", bet vienkārši par Kurzemes brīvzemniekiem^{4/}.

"K u r š u ķ o n i ņ u " izcelšanās izskaidrojumu, lai gan ļoti nevēsturisku, pieved Pauls Einchorns savā "Historica Lettica ", 1649.g. 1.p.25-26. Viņš domā, ka tie esot vergu ķēniņi, jo Baltijā, pirms vācu ordeņa atnākšanas, dzīvojuši pilnīgi mežoni. Šie vergu ķēniņi par vienkāršiem pakalpojumiem kā spiegošanu un savu zemes kungu izglābšanu nonāves, ordenis atalgojis ar zemi un atbrīvojis, klausām un nodevām. Chronikas zin vēstīt, ka P.Einchorna daudzīnātie mežoni bijuši spējīgi nest arī karadienestu un devuši ^{ordenim} pagānu apkarošanai tūkstošiem lielus kara pulkus. Par nožēlošanu jāsaka, ka mums nav neviena piemēra, kas Einchorna pievestos argumentus apstiprinātu un, diemžēl, viņš arī tādus nepieved. -Par neizdevušos jāatzīst arī P.Keiserlinga un Derschau'a mēģinājums izskaidrot, kuršu ķēniņu izcelšanos. Viņi apgalvo, ka nosaukums cēlies no ordeņa kungu palamas jeb noniecinājamā vārda, ar ko viņi apzīmējuši izcilus brīvzemniekus. Ūrkundes liecinot, ka bruņinieki arī agrāk ordeņa zemākiem kapotājiem pielikuši visādus noniecinājumu titulus, kā: praepiores boum, commendatores ovi-

4 Th.Kallmeier, Einige Bemerkungen über der Ursprung den gegenwärtigen Verhältnisse der "kurischen Könige ". Arb.d.kurl.Des.f.Lit.und kunst, 1847.Heft III.1.p. 33. un Das Inland, 1853. Nr.35.1.p.758.

um^{5/} P.Einchorna un P.Keiserlinga un Derschau'a uzskati par kuršu ķēnīpu izcelšanas mums kļūst pilnīgi saprotami ja ievērojam, ka lielākā daļa vācu publicistu un vēstures pētnieku mīl vietā un nevietā apgalvot, lai attaisnotu savu tautas brālī Baltijas iekarošanas nolūkus, ka Baltijā pirms vācu atnākšanas dzīvojuši mežoni, kas nepazīnusi ne valsts iekārtu, ne ļaužu šķiras un tādēļ viņiem nevarējis būt arī ķēnīpu. Nopietnākie latviešu vēstures pētnieki domā, ka kultūru Baltijā pirmie nav ienesuši vācieši, bet kā tāda jau pastāvējusi agrāk. Šo godu gan drīzāk varētu pierakstīt vikingiem, kas par lielo " Astur veg " brauca no Baltijas uz Melno jūru. Kultūrvēsturnieks A.Švābe savā "Latvju kultūras vēstures I. ", 1921. l.p. 175.-uzskata šādu apgalvojumu par pilnīgi nedibinātu. " Daži vācu publicistimīl apgalvot," saka A.Švābe, "kā XIII.g. s. Baltijas barbāri - latvieši un lībieši bijuši sociālā ziņā pelēka mežonu masa; ka vienīgie - vācieši viņiem devuši politisku satversmi, ierīkojuši valsts iekārtu un nodibinājuši ļaužu šķiras, iemācīdami atšķirt kungus no kalpiem. Bet tā ir politiska pasacīna.- Ieskatoties Latviešu Jndriķa chronikā redzm, ka vācieši stājas diplomatiskos sakaros ne ar pirmo latviešu un lībiešu ceļagājēju, bet tikai ar vecājiem(meliores et seniores viri). Un daudz retāk ar visu iedzimto kārtu ze-

5 P.Keiserling u.Derschau, Beschreibungen der Provinc Kurland, Mitau 1805. l.p. 183.

mes padomēs nekā ar atsevišķiem kārtas prāekšstāvjiem - viņas kungiem un vadoniem. Mēs sastopam lībiešu kunigu (cnnic Caupo) vecāju Kaupo - quasi rex et senior; zemgaļu priekšnieku un kara vadoni Viesturu - princeps; latgaļu vecājus - Rūsinu, Varidotu un Tālivaldi - seniores de Letthis, kas apdzīvo stipras pils Soteklā, Autinā un Beverinā. To pašu ainu dabūjam no Alnuppekes chronikas (Rīmju chronikas), kurā piemin: dy besten (labieši); dy edilsten (vecāji) un Vester der conic (Viesturs, tas kunings) "- Lai gan chronikas šo latviešu un lībiešu valdošo šķiru dēvē dažādi - quasi rex, senior, meliores viri, nobiles, tad tas vēl nebūt nenozīmē un nedod pamatu šaubām, ka latvieši un lībieši politisko satversmi un šķiras jeb kārtas nebūtu pazinuši pirms Baltijas " uzzēģelēšanas " .-

Vēsture liecina, ka vidus laikos Eiropā ļaudis jau dalījušies trīs šķirās jeb kārtās: privilēģētos ļaudis, brīvos zemniekos un nebrīvos, kalpos. Tas pats sakaāms par slāviem. Tikai par latviešu un lībiešu šķirām jeb kārtām, viņu attiecībām, tiesībām un pienākumiem šinī laikā, mēs noteiktas vēstures ziņas neatrodam. - Ja ir pareizi dažu jaunāko laiku valodnieku un arheologu apgalvojumi, ka baltu jeb aistu tautas vienmēr atradušās starp germāņiem un slāviem, ko pierādot arheologiskie izrakumi un no germāņu un slāvu valodas patapinātie vārdi^{6/}, tad nebūsim grēkojuši, ja teiksim, ka baltu tautu kul-

6 H.Hirt, Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur. 23, 344 un 345. l. p.

tūra daudz nevarēja atšķirties no germāņu un slāvu kultūras. Lai gan germāņi bija stipri iedāpādoti no romiešu kultūras, tad tomēr jāsaprot, ka vienkāršs un neizglītots vācietis nevarēja daudz atšķirties no vienkārša un neizglītota latvieša vai lībieša. Starp latviešiem bijuši arī izglītoti, jo ordeņa valsts nodibināšanas pirmais aprakstītājs, kā daži to apgalvo, latvietis - Indriķis, kas ir viens no labākajiem vidus laichronistiem. -Kā vismaz daļa latviešu un lībiešu nav bijuši mežoni, bet kristīti un atradušies zem krievu virskundzības jau pirms vācu atnākšanas, to apliecina dažas vecās chonikas.

Ja nu krievi, kā mēs redzējam, šķiras jeb kārtas pazinuši, tad nevaram pielaiest domu, ka latvieši un lībieši atradamiem zem viņu virskundzības tās nebūtu pazinuši. Pievestam arī runā par labu krievu un latviešu līdzīgie kārtu nosaukumi.

Par daudz neticami arī izklausas, ka ordeņa mestri un hercogs Fridrihs būtu oficiālos dokumentos lietojuši kaut kādas palamas jeb noniecināmos vārdus savu brīvzemnieku apzīmēšanai. Jau Lipaiņu draudzes mācītājs ^{Heinsius} 1761.g. savās vēstulēs diezgan sīki apraksta kuršu kēņipus un starp citu piemin, ka viņi paši saucoties par " k o n i p i e m " un domā, kā tas cēlies no latviešiem radniecīgās prūšu valodas - "kuninga " un nozīmē to pašu ko latviešu " kungs ", "kungi ", bet nestāv nekādā sakarā ar vācu -"König ". Izejot no minētā viņš nāk pie

slēdziena, ka tie esot agrākie kuršu zemes vecājie un kara vadoni, kas Baltijas iekrošanas laikā par dažādiem pakalpojumiem ordenim apbalvoti ar zemi un citām brīvībām un tiesībām^{7/}. - Kultūrvēsturnieks A. Švābe, "Latvju kultūras vēsture I., 1921. g. l. p. 178. - atvasinā: latviešu kungs, augšvācu - chunig, angļu-sakšu - cyning, skandināviešu - konungr - no kuniom, augšvācu - chuni - cilts, kas nozīmētu: cilts vecākais, kara vadonis, virspavēlnieks, bet ne dzimts vecākais jeb augstas dzimtas vīrs. Izskaidrojums, ka "ķ o n i p i" jeb "ķ ē n i p i" cēlies no augšvācu - chuni un apzīmētu cilts vadoni, virspavēlnieku, būtu viens no ticamākiem. Kā kuršiem un zemgaļiem bijuši jau savi "ķ ē n i p i" jeb "ķ o n i p i" pirms vācu atnākšanas, to apliecina vecās chronikas un teikas. Vecākā dāņu chronika Edda un chronists Saxo Grammaticus stāsta par kuršu ķēņiņiem - D a r n o un Lotharu, kurus normāņi bieži sakāvuši un piespieduši maksāt meslus. Arī 1230. gada miera līgumā ar kuršiem par ķēņiņi nosaukts Lamechins - rex Lammechinus^{8/}. Arī viens no nopietnākiem šī jautājuma iztirzātājiem - vēsturnieks Th. Kallmeiers savā darbā^{9/} nāk pie slēdziena, ka "kuršu ķonipu" priekšteči bijuši kuršu cilts

7 Das Inland, 1836. g. Nr. 4. l. p. 51.

8 Th. Kallmeier, Einige Bemerkungen über den Ursprung den gegenwärtigen Verhältnisse der "kurischen Könige". Arb. d. kurl. Ges. für Literatur und Kunst, 1847, Heft III. l. p. 30.

9 Turpat, 1. p. 30.

vadoņi (virsaīši) Kurzemē pirms vācu iekarošanas, kam piederējuši lielāki vai mazāki zemes gabali ar zināmu varu un, kuņi par pagānu piesaistīšanu ordenim saņēmuši zemi ar dažādām priekšrocībām. Ari H. Keiserling savā darbā pieved līdzīgu izskaidrojumu ^{10/}. Viņš domā, ka tie ir bijušie zemes vecāji jeb vadoņi, kas par kristīgas ticības pieņemšanu un uzticības pierādījumu ordenim, ka arī citu vēl neiekaroto cilšu labākai piesaistīšanai, - apbalvojuši viņus ar zemi un atsvabinājuši no visām zemnieku nodevām un klausām ar pienākuma nest vienīgi karadienestu.

Minētie senraksti ir tomēr nopietni psmāms pierādījums, ka kuršiem bijuši savi zemes kungi jeb ķēniņi. Pēc Kurzemes iekarošanas no ordeņa mēs par viņu tiesībām un tālāko likteni neko vairs nezinām, jo vēsture šeit klusē. Vecās Ģhronikas gan liecinā, ka vācu ordenis iekaroto zemju labpātīgi padevušos un kristīgu ticību pieņēmušos valdniekus centies piesaistīt ciešāki ar dažādām priekšrocībām, piešķirdams viņiem lielas tiesības un politisku brīvību. Šādus piemērus mēs vēsturē atrodam par Vidzemi, Zemgali, Latgali un Prūsiju, bet par Kurzemi vēsturē, diemžēl, neko noteiktu neatrodam. Tā Turaidas lībiešu valdnieka K a u p o, pieslējies vāciešiem un pieņēmis kristīgu ticību ne aiz kristīgas

10 N. Keiserling, Beiträge und Nachrichten zur Geschichte der Freibauern in Kurland. Arbeiten d. kurl. Ges. für Literatur und Kunst, 1848. Heft V. 1. p. 32 - 33.

mīlestības, jo viņš jau bija agrāk no krieviem krišts, bet aiz izdevīgākiem noteikumiem, kādus tam piesolījuši vācieši par atkrišanu no krieviem. No Indriķa chronikas noprotams, ka Kaupo par atkrišanu no krieviem saņēmis atpakaļ savu pili Kubesele, diezgan ievērojamas tiesības un cienījamu stāvokli. 1203.g. mēs redzām Kaupo dažu brupimiekupavadībā ceļojam uz Vāciju un Romu, kur pāvests pieņem viņu audiencē un apdāvina to ar simts zelta dukātiem un Sv. Jeronima pašrocīgi pārakstītu bībeli. Ari Zemgales lielkungs N a m e i z i s par padošanos vāciešiem iegūst cienījamu stāvokli, bet pēc atkrišanas viņš to atkal zaudē (Alnpekes Rīmju chronika rind. 8658.)

To pašu mēs varam teikt par latgaļiem un Tālavas lielkungu, kas tāpat cerēdami iegūt uz valdības maiņu sev lielākas tiesības un politiskas brīvības, - padodas vāciešiem bez lielas pretošanās. Senraksti nepārprotami liecina, ka arī prūšu zemes vecāji un vadopi apbalvoti ar zemi un visām citām priekšrocībām, kādas sastopam arī pie kuršu "ķ o n i p i e m". (Codex diplom. Pruss.). Sevišķi svarīgi, ka arī tur sastopami savi ķēniņi - "p r ū š u ķ ē n i ņ i", kas tiesībās pilnīgi līdzinājušies "kuršu ķēniņiem". Īoti neskaidra un nenoteikta arī viņu izcelšanas vēsture, bet vēsturnies J. Voigts savā darbā, Geschte Preussens, 1828.g., Bd. III. l.p. 443. izsaka domas, ka pieminētie "prūšu ķēniņi" cēlušies no senajiem Prūsijas firstiem (reiks'iem).

Kurši zaudēja agrāko brīvību vieni no pēdējiem, padodamiem vāciešiem labprātīgi. Kādi iemesli piespieduši citkārt karavīgos kuršus meklēt izlīguma ar vāciešiem miera ceļā, to noteikti nezinām. Liekas, ka varēsim pilnīgi piekrist J. Krodznieka izteiktiem uzskatiem! Kurši gan nebūs bijuši tik stulbi," saka Krodznieks II/, "ka nebūs manījuši pienākam arī viņu rindu izbaudīt vācu dzelzsdūri." Lai izbēgtu igaunu un lībiešu liktenim, ko viņi zināja pēc apkārtceļojošo mūku nostāstiem, tie lūkoja iztikt ar vāciešiem miera ceļā, izkaulējot pie tam iespējami labākus noteikumus. Kuršiem šis modoms tiešām arī izdevies - Alnas Balduins ar prieku nācis pretim, piedāvādam ļoti labvēlīgus un pieņemamus noteikumus. Pirmā acmirklī izliekas nesaprotamā šāda vāciešu pārliecīga pretim nākšana, bet atceroties kuršu biežos pārsteigumus Baltijas "uzzēģelēšanas" laikā, nenāksies grūti aptvert lietas īsto kodolu. Nevar būt šaubu, ka vācieši vēl neatminētos drošsirdīdīgos jūras braucējus un neatlaidīgos karotājus - kuršus, kas nevienreiz vien pārsteidza " kultūras tregerus " atklātā jūrā starp Sakasleju un Kolkasragu. Arī kuršu vadošā loma 1210. g. apvienošanās līguma noslēgšanā, starp lībiešiem, leišiem un Polockas lielkungu Vladimiru, kopīgam uzbrukumam vāciešiem un viņu niknais uzbrukums tanī pašā gadā Rīgai, kas tikko nebija ordeņa valstij

II J. Krodznieks, Līgumi ar kuršiem 1230. g. Izglītības ministrijas mēnešraksts, 1921. g. 1. p. 13.

liktenīgs, -būs vēl bijuši labā atmiņā. Vispirms Alnas Balduins ar misionāru palīdzību bija pierunājis padoties pāvestam kuršu ķēniņu L a m e c h i n u, piesolot tam izdevīgus un tāluejošus noteikumus. Pirmie tad nu arī padošanās līgumu noslēdz Pieventas kurši ar Ešestuas valdnieku Lamechinu (rex Lamechinus) priekšgalā, kas ar savām pavalstīm -Durbi un Sakasleju (Zaggora) un visām draudzēm (kilegundām): Thrgolara, jeb Thargolae, Osua, Langis, Venelis, Normis, Kiemala, Pūgavas, Sarnitus, Riva, Sacese jeb Zauge, Edualia, Alisvanges, Arduš, Alostanotachus - gar Ventas abām malām un gar jūrmalu, padodas pāvestam, Rīgas virsbīskapam un bruņinieku ordenim. Šis līgums uzrakstīts 28. decembrī 1229. gadā un viņa svarīgākās daļas: a/ kuršiem jāuzņem un jāklausa pāvesta ieceltam bīskapam; b/ visiem, kā vīriešiem, tā sievietēm, jāpieņem kristīga ticība un jāturas pie kristīgas baznīcas un ierašām; c/ jānodrošina par drošību pāvestam ķīlinieki, ka izpildīs dotos solījumus; d/ jāiet karot pret pagāniem; e/ jānodrošina bīskapam nodevas, kādas uzliktas un maksā savam bīskapam Gotlandes salas iedzīvotājiem; f/ tie nedrīkst padoties ne Dānijas, nedz Zviedrijas karalim un g/ jāsūta pie pāvesta 2 gadu laikā sūtni un viņam visās lietās jāklausa. Turpretī Alnas Balduins, pāvesta vārdā, apsola katram kuram pilnīgu un mūžīgu brīvību un vaļū. - Otru līdzīgu līgumu Alnas Balduins noslēdz ar kuršu

draudzēm pie Abavas - Bandova, Vanne, Rende, Vasa Galee, Matichulle, Vahne, Purre, Ugenesse, Kandova, Ance, Talse, Arovelle un Pope (17.janvārī 1230.g.) Ar pieminētiem līgumiem tad nu visa kuršu zemes " iekarošana " laimīgi nobeigta. Pievienotā kuršu zeme vēlāk tiek sadalīta sekoši: 1/3-pēc agrākās norunas ar pāvestu, saņem vācu ordenis; 1/3 - Rīgas pilsoņi, kas pēc 1233. g. strīdus savu daļu spiesti atdot Kurzemes biskapam, saņemot zemi citā vietā un 1/3 -paliek biskapam. Vācu ordenis noslēdz ar sava apgabala - Pieabavas kuršiem atsevišķu līgumu, kur no vienas puses fiksēts kuršu pildāmo klaušu un nodevu lielums, kas pēc A.Švābes pievestiem datiem 12/ nav bijis liels un kā viņš izsakās - aptvēris tikai pilsoņu pienākumus pret valsti kara laikā 13/ - un no otras - ordeņa solījumu - neizkārt labprātīgi padevušos kuršu īpašumus, vai tā būtu zeme jeb cits kāds kustāms vai nekustāms īpašums. Stāvoklis izmainās pēc otrreizējās kuršu zemes iekarošanas 1245.g. Ordenis ar veiklu diplomātiju panāk sev - 2/3 atkarotās zemes , bet pārējo-1/3 patur Kurzemes biskaps. No šīs daļes vēlāk nodibinājas tā sauktā " Piltenes štifte ".

Apskatot pirmos kuršu līgumus ar vāciešiem redzam, ka viņi te pilntessīgi un neaprobežoti tiesību subjekti, kas var brī-

12 A.Švābe, Latvju kultūras vēsture II., Rīgā, 1921.g.
1. p. 98.

13 Turpat, 1.p. 99.

vi rīkoties ar saviem īpašumiem. Nelabvēlīgāki jau ir vēlākie līgumi, kam par pamatu laikam būs kuršu atkrišana un neuzticība vāciešiem. Tā 1267. g. miera līgumā ordenis piespiež kuršus padoties lībiešu tiesībām. Zeme, kur kāds noņemties uz dzīvi, paliek arī turpmāk viņa un mantinieku īpašums, ko viņi var saņemt līdz certurtam celim (knie) ar noteikumu, ka jātiek ievērotām zemes kungu tiesībām. Minētais, ka A. Švābe domā, stāv ciešā sakarā ar vispārējo stāvokli tanī laikā Eiropā^{14/}

Jā mēs jautājam, kādēļ vēsture nemin par Kurzemes zemes valdnieku jeb vadoņu apbalvošanu ar zemi un citām priekšrocībām no ordeņa, tad izskaidrojums te var būt divējāds: 1/ apbalvošanas dokumenti (lēņu akti) gājuši pazušā un 2/ ka Kurzemes zemes vecājiem jeb valdniekiem šādi atsevišķi apbalvojumi nevarēja neko vairāk dot par vispārējiem līgumiem, jo viņi sākumā nebija aprobežoti ne brīvībā, ne tiesībās. -Kurš no minētiem izskaidrojumiem vislābāk atbilst un tuvāk patiesībai, tas grūti nosakāms; neiespējami nav kā viens tā otrs. Ļoti daudz apstākļu runā par labu arī pēdējam uzskatam. Kā viens no tādiem mināms līgums ar kuršiem 1229. g. Šo līgumu

~~arxākxxxxx~~ Balduins (rex Lamechinus) jeb vismaz zem viņa vadības, ar Alnas Balduinu un tā noteikumi garantē kuršiem visas viņu tiesības un pilnīgu brīvību.

14 A. Švābe, Latvju-kultūras vēsture II. Rīgā, 1921. g. 1. p. 98.

Vairāk neko nebūtu varējusi dot arī atsevišķa zemes vecāja vai vadopaaplēpošana. Stāvoklim mainoties sašaurinājas arī kuršu brīvība un tiesības. Redzot ordeņa bezspēcību un neno- teikto stāvokli, kurši bieži sacēļas pret vāciešiem un atkīt no krisīgas ticības. Pēc katras šādas sacelšanās apspiešanas viņu stāvoklis kļūst ļaunāks. Kad ordenis jau tiktāl nostip- rinājies un sāk cel kuršu zemē stipras nocietinātas pils - Kulāigā, Embotē, kas pilnīgi paralizē viņu darbību, tad kurši samierinājas ar savu likteni, jo tālākās cīņas padarītu viņu stāvokli vēl grūtāku. Ar kuršu atkrišanu izbeidzas arī viņu līgumš ar ordeni, jo viņi taču to neizpildīja. Jukām izbeidzoties, zemes kungiem radās iespēja, sekojot agrāiem piemēriem, apbal- vot kuršu virsaišus jeb vadopās ar zemi un citām privilēģi- jām itkā par kristīgas ticības turēšanu un uzticību ordeņim. Pirmā kuršu virsaiša aplēpošana tad nu arī notikuse 1320.g., Tautgodim piešķirtas visaiļēnu tiesības.

II.

Iepriekšējā nodaļā mēs apcerējam "kuršu koniņu" izcelšanās jautājumu, pievedot to pētnieku domas, kas šinī interesantā jautājumā izteikušies. Turpmāk iepazīsimiem ar tām ziņām, ko mums sniedz Lipaiņu draudzes mācītājs Heinsius savās 1761.g. vēstulēs Bauskas prāvestam Plugradam. Te viņš diezgan sīki apraksta Kurzemes brīvzemnieku tā sauktos -

"Kuršu ķoniņus", kas apdzīvojot Kuldīgas apkārtnē septiņus ciemus: Ķoniņus, Pliķus, Kalējus, Ziemeļus, Sausgalus, Dragunus un Viesalgēnus. Pirmie četri ciemi piederot Lipaiņu draudzei, bet pēdējie trīs - Kuldīgas draudzei. Heinsius domā, ka isto "kuršu ķoniņu" nosaukuma nesot ne vairāk par 8 - 10 ģimeņu, bet pārējie viņu vidū dzīvojošie esot tikai ar līdzīgām tiesībām. Uz šī pamata, kuršu ķoniņi "ari pēdējos pie-skaitot sev. Aģērbā, valodā, reliģijā un nodarbošanās-"ķoniņi" neatšķiras no pārējiem latviešiem, kuŗu starpā tie dzīvo-jot, bet savās vecās tiesībās tie līdzinoties zemes dižcil-tīgajiem. Viņi nav pieslējušies ne vieniem, ne otriem, bet pa-likuši kā atsevišķa kārta. Ķoniņus visus saistot radniecības saites, kam pamatā savstarpējas precības. Minēto apstiprina ari tas, ka pa visiem septiņiem ciemiem satopāmi tikai seši uzvārdi: Peniķis, Kalējs, Tautgodis, Vidinš, Smēdinš un Bercholts. Ciemiem ari kopējas robežas un to zemes platība nav pareizi noteicāma, joneesot nekad vēl mērīta. Katrai saimniecībai, kā to pieved Th, Kallmeiers^{14/}, apmēram tikpat daudz zemes cik parasti esot katrai pilntiesīgai Kurzemes zemnieku mā-jai. Viņi agrāk nedevuši ari rekrūšus un nemāksājuši gal-vas naudu, bet 19. g. s. otrā pusē šī privilēģija viņiem atņem-

I4 Th, Kallmeier, Einige Bemerkungen über den Ursprung

und die gegenwärtigen Verhältnissé der "kurischen Könige", Arbeiten den kurländ. Ges. f. Lit. und Kunst, 1847. g. Heft III. 1. p. 25.

ta. Par rekrūšu nedošanau tie maksājuši attiecīgu naudas summu. Heinsius pievestie dati un arī vēlāk izvestās revīzijas ciemu lielums apzīmēts pēc saimniecību un iedzīvotāju skaita. Salīdzinājumam pievedīšu -Heinsius, Th. Kalmeiera un A. Tidebēhl'a rakstos minētos datus, kas ļoti raksturīgi, jo uzrādīti par dažādiem laika sprīžiem. Heinsius gan pieved datus par Lipaiķudraudzē atrodošamies: Ķonīpu, Ziemeļu, Kalēju un Pliķu ciemiem, bet pārējos, kā viņš pats saka, pazīstot vienīgi pēc vārda:

Ciema nosaukums	Pēc Heinsius 1761.g. datiem				Pēc 1833.g. revīzijas saraksta					Pēc 1853.g. revīzijas saraksta				Ciema vecāji - priekšnieki.
	dzīv. ēkās	saimn.	iedzīv. p. dzim.		ķēnīni			vācu tautības abu dzim. personas	latv. taut. dzim.	židu tautības abu dzim. p. muma	ķēnīnu kartai - nepieder	kopskaits.		
			siev.	vīr.	siev.	vīr.	kopskaits.							
Ķonīpos	6	10	II	II	53	44	36	53	89	10	85	24	II9	Penikis
Pliķos	3	4	4	4	18	20	20	21	41	4	48	12	64	Tautgodis
Ziemeļos	4	6	6	6	21	15	10	22	32	15	40	--	55	Smēdiņš
Kalējos	4	5	--	3	27	26	30	31	61	3	32	24	59	Kalējs
Dragunos	-	-	--	2	30	24	18	23	41	9	7	3	19	Vidiņš
Viesalgēnos	-	-	--	4	23	27	14	16	30	3	28	--	31	Tautgodis
Sausgalos	-	-	--	2	26	28	25	24	49	42	12	63	II7	Bercholds

Vēlāk hercogs Ferdinands ievēd zemes platības noteikšanai arklū tarifu.

Pēc arklū tarifa atsevišķa ciemu platība: Ķonīpiem - 6; Ziemeļiem - 3; Pliķiem - 2;

Viesalgēniem - 2; Sausgaļiem - I; Draguniem -2; Pēc līdzīga tarifa hercogs Pēteris noteic Kalējiem - I, bet S ausgaļiem dod - 2 un Draguniem tikai -I arklu. Viņu zemes skaitoties par to privāipašumu jeb dzimtsīpašumu, ko viņi pēc tēva nāves, neprasot zemes kungu atļauju, sadalot savā starpā bērni. Lai izbēgtu šādu zemes sadrumstalāšanu, virspavēlnieks Sasse XVIII.g.s.beigās viņu zemes sadalīšanas tiesības ierobežo ievēdot jaunas mantošanas tiesības. Jaunās mantošanas tiesības nosaka, ka visas ēkas un piederošo zemi pēc tēva nāves manto vecākais dēls, bet ja nav dēlu, tad meitas, dodot priekšroku jaunākai meitai, bet pārējie bērni sadala savā starpā tēva atstātos ietaupījumus un citu kustāmo mantu jeb dabū dzīvokli un eksistences vajadzībām nepieciešamo zemi.

Katrā ciemā ir savs vecākais (Burmeister) jeb kā viņi paši to saucot -" vecais tēvs ". Senāk laikam šis amats bijis goda amats un pārgājis mantojuma ceļā no tēva uz dēlu, bet tiešo pēcnācēju izmiršanas gadījumā tie tikuši vēlēti. Agrāk ciema vecākiem jeb burmeisteriem bijusi liela vara; arī sodu uzlikšanas tiesības, bet vēlāk, līdzīgi mantošanas tiesībām, stipri ierobežotaa un izpaudusies dažādu valdības pavēļu izpildīšanā un mazsvarīgu privātrastura stīdus lietu izšķiršanā. Revīzijas listēs un citos oficiālos dokumentos agrākie "vecie tēvi " jeb burmeisteri pārdēvēti par priekšniekiem. Viņu glabašanā atradušies arī vecie lēņu

akti. Ordeņa laikā kuršu "konipi" atradušies Kuldīgas komtura aizsardzībā, kas ordēnim izbeidzoties pāriet uz Kuldīgas iecirkņa virspavēlniecību, kurā viņus hercogu laikā bieži pasargāja no Kuldīgas rātes spaidiem. Strīdus un citos gadījumos "konipi" vienmēr griežas un atrada aizstāvību virspavēlniecībā. Viņi kā brīvie ar sevišķām privilēģijām nebija padoti ciema tiesai vai kara tiesai, bet gan pavēlnieku (Hauptmannsgericht) jeb virspavēlnieku tiesai (Oberhauptmannsgericht), skatoties pēc lietas faktiskās būtības.

Paši viņi esot tanīs domās, ka to senči līdz vācu atnākšanai Kurzemē, bijuši zemes valdnieki, kas vēlāk par dažādiem pakalpojumiem un uzticīgu kara dienestu ordenim, apbalvoti ar zemi un citām privilēģijām. Viņus tuvināa bruņinieku kartai arī tas, ka viņiem bijuši arī savi dzimts vāpēji. Šādi vāpēji bijuši Konipiem, Ziemeļiem un Kalējiem, kas atradušies viņu draudzes baznīcas logos, uzglesnoti uz stiklu, bet caur nelaiemes gadījuma gājuši boja - saplēsti. Konipu ciemā dzīvojis pats kuršu ķēniņš Peniķis un viņa dzimtas vāpēnis sastāvējis nojātņieka ar šķēpu rokā un uzrakstu zem tā: "Andreas Pennicke 1439." Ziemeļu ciemam bijis jātņieks ar spalvas pušķi pie ķiveres, bet Kalēju dzimtai - lakts ar divi sakrustotiem āmuriem virs tā. ^{16/} Kuršu "konipu" īpatnējo stāvokli raksturo astoņu mestru, viena komtura un viena hercoga izdotās un apstiprinātās lēpu grāmatas. Šie senraksti no-

16 A. Tidebühl, Mitteilungen a. d. Gebiete d. Geschichte Liv-Est- und Kurland 1856. g. Bd. VIII. Heft II. "Die kurischen Könige" l. p. 318.

nodrukāti žurnālā " Das I n l a n d " 1830.g. Nr.Nr. 16;17;
18 u.20.un 1853.g. Nr.35.Šo senrakstu saturs īsumā šāds:

1. 1320.g. ordeņa mestris Gedus Joks izlēpa Tautgodim un viņa pēcnācējiem divus arkļus zemes bez klaušām un nodevām - iure quo ceteri vasalli Ordinis Curonie possident bona sua.
2. 1333.g. ordeņa mestris Eberhards Monheims izlēpa tam pašam Tautgodim divus arkļus zemes Syallenu pagastā uz mūžīgiem laikiem, līdzīgi citiem Kurzemes jaunkristītiem- sicut ceteri neophiti Curonie bona sua feodalia sunt soliti possidere.
3. 1439.g- ordeņa mestris Bincke izlēpa Peniķim Oktekalvē trīs arkļus zemes tāpat kā citiem brīviem kuršiem pēc kuršu tiesībām - glieke andern ffreven kuren na curischem rechte.
4. 1454.g. ordeņa mestris Mengede izlēpa Peniķim Oktekalvē vienu arklu zemes pēc vācu lēpu tiesībām, atbrīvojot to no visām klaušām un nodevām.
5. 1456.g. ordeņa mestris Mengede izlēpa Kuldīgas draudzē Peniķim vienu arklu zemes pēc vācu lēpu tiesībām.
6. 1470.g. ordeņa mestris Volthauzens izlēpa Sukantam pus arklu zemes uz mūžīgiem laikiem.
7. 1500.g. Kuldīgas komturs Gallens izlēpa atkal Andrējam Peniķim zemes gabalu uz mūžīgiem laikiem pēc kur-

šu tiesībām.

8. 1503.g. ordeņa mestris Valteris Pletenbergs izlēpo divus arkļus zemes Dragunu ciemam ar pienākumu kalpot Kuldīgas komturim ar vienu zirgu.
9. 1504.g. ordeņa mestris Valteris Pletenbergs izlēpo " k u r š u ķ ē n i ņ a m " - kursken konyngh -Andrējam Peniķim vienu arklu zemes, pļavu un tiesības celt dzirnavas-par uzticīgu kara dienestu pēdējā krievu karā.
10. 1546.g. ordeņa mestris Hermans Bringenejs izlēpo gabalu zemes " brīvajm " Berchofdtam Kuldīgas draudzē.
11. 1550.g. ordeņa mestris R e c k e izlēpo Jūrģenam Kalējam $\frac{1}{2}$ arklu zemes ar pienākumu kalpot Kuldīgas komturim, darot visu, kas brīvajam pret komturu pienākas.
12. 1621.g. Kurzemes hercogs Fridrichs izlēpo kopīgi visiem Kurzemes brīvzemniekiem tā sauktiem " kuršu ķēniņiem " $\frac{1}{2}$ arklu zemes -unseren freyen Leuten, den semmblichen Königen ".

Minētie lēpu raksti liecina, ka, kuršu ķēniņi sākumā piedzīvēti pārējiem ordeņa vasaļiem; viņi bijuši atsabināti no klaušām un nodevām - absque census solotione et laboris facione (1336.g. lēpu akts) un - ~~xxx~~ iure quo ceteri vasalli Ordinis Curonia possident bona sua (1320.g. lēpu akts).

Sakarā ar 1561.g. ievesto jauno lēpu mantošanas kār-

tību, kur tagad lēni ieguva alodā, izmainījas arī agrākie brīvzemnieku pienākumi. Kara dienests pārvērtās jātnieku dienestā, jo kara mākslai attīstoties, agrākais karadienesta veids bija pavisam nederīgs. Tanī vietā kuršu "ķoniņiem" uzlika citus pienākumus - klausas un nodevas. Neskatoties uz to, ka šāds solis runāja pretīm lēpu rakstiem, "ķoniņi" tomēr hercoga Fridriha laikā bija spiesti pildīt klausas Kuldīgā komturejā. Viņiem bija jāizpilda dažādi personīgi pienākumi par hercoga galma atrašanās laiku Kuldīgā un jāsūta cilvēki pie Kuldīgas pils būves. Hercoga Jēkaba laikā dažiem "ķoniņiem" bija jāizpilda pastnieku dienests - Dragunam un Sausgalam. Pirmajam bija jāpārvada pasts no Kuldīgas uz Skrundu un otrajam - no Kuldīgas uz Pilteni. Viņi šo dienestu izpildījuši, kā to norāda Kuldīgas iecirkņa dienesta saraksti un dažas hercogu pavēles, - no XVII.g.s. vidus līdz XVIII.g.s. beigām, Blakus pastnieku gaitām "ķoniņi", kā to norāda 1707.g. u. 1709.g. Kuldīgas iec. vecie dienesta saraksti, maksājuši vakas naudu un izpildījuši vēl citas kaušas. Kad v 1710.g. Kuldīgas apkārtnē plosas mēris un prasa daudz cilvēku dzīvības, izmirst lielākā daļa iedzīvotāju, tad "ķoniņiem" tiek uzliktas vēl papildu klausas, kas vēlāk pārveršas pastāvīgās. Pēc (x) 1773.g. darbu saraksta atsevišķu ciema klausas sekošas 17/

Ciema nosaukums	Saim- nie- cību skai- ts.	Vaku nauda		Klaušas srādnie- ces	Mācītāja s i e c i p i			
		Rbl.	kap.		R u d z i	K v i e š i	Auzas	
K o n i p i	2	7	76, 2/3	I/3 ned.	I/2	I/2	I/2	
	2	7	76, 2/3	I/3 "	I/2	I/2	I/2	
	2	7	76, 2/3	I/3 "	I/2	I/2	I/2	
	2	7	76, 2/3	I/3 "	I/2	I/2	I/2	
	2	7	76, 2/3	I/3 "	I/2	I/2	I/2	
Ziemeļi	1	7	76, 2/3	I/3 "	I/4	I/4	I/4	
	2	7	96, 2/3	I/2 "	I/2	I/2	I/2	
	4	20	30	I "	I	I	I	
P l i ķ i e m	3	17	66, 2/3	I "	3/4	3/4	3/4	
	1	6	3, 1/2	I/3 "	I/4	I/4	I/4	
K a l ē j i e m	3	16	--	I	3/4	3/4	3/4	
Sausgaļiem	2	5	33, 1/3	---	I/2	I/2	I/2	
D r g u n i e m	2	15	56	---	I	I	I	
V i e s a g ē n i	4	26	76, 2/3	---	I	I	I	
Kopsummā		32	162	I2, 2/3	5 5/6 ned.	8, 1/4 pūru	8, 1/4 p.	8, 1/4 p.

Piezīme: Koniņciems kalpones vietā sūta stādnieku, bet Viesalgēniem jā-
sūta katru nedēļu cilvēks pils apsardzībai.

17 Th. Kallmeir, Einige Bemerkungen über den Ursprung un die gegenwärtigen Verhältnisse der " kurischen Könige " Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst Heft III. 1847.g.1.p. 26.

Tāds bija "kuršu koniņi" vispārējais stāvoklis līdz Kurzemes hercogistes beigām, kad to piedalīja Krievijai. 1795. gadā 20. jūlijā "konīņi" dod pēc atsevišķa saraksta pavalstniecības zvērestu un apliecina uzticību jaunajai tēvijai - Krievijai. Jaunā valsts daudz nerēķinājas un neievēroja "konīņu" vecās tiesības un brīvību. Pēc pirmās oficiālās tautas skaitīšanas mēs jau "konīņus" sastopam Kuldīgas epilsētas nodokļu sarakstos. Vēlāk viņus pārskaita Kuldīgas iecirkņa sarakstos, kam viņi maksā nodokļus un pilda klaušas. "Konīņi" gan mēģina jau pie jaunās valdības šīs publiskās nastas nokratīt un pašā sākumā ~~ta~~ atgūt savas agrākās tiesības un brīvību, bet tas viņiem nākas ļoti grūti, jo valdība lūgumu neievēro. Lieta nonāk tiesā un 1815. g. tiek izlemta viņiem par labu; viņi tiek ieskaitīti no nodokļiem bīvo kārtu sarakstos. Stāvoklis vēl ir visai nedrošs, jo lieta visu laiku staigā no vienas ~~vistas~~ - tiesas instances otrā, līdz nonāk trešo reizi Senātā, kas izšķir šo lietu galīgi. Senāta 1854. g. 20. jūlija spriedums kuršu konīņiem nelabvēlīgs, jo tiek atcelta Oberhauptmannsgericht'a un Oberhofgericht'a spriedumā tā daļa, kur iet runa par viņu atsvabināšanu no galvas naudas un rekrūšu došanas un pielīdzina tos zemnieku kārtai, kurai minētās nodevas jāmaksā.

Senāts tālāk savā spriedumā, pamatojoties uz viņu vecajiem lēņu aktiem: 1/ atzīst viņu apdzīvotos īpašumus ar tiem piederošām zemēm par ciltis īpašumu - *на правах асвеченных сословности* - un 2/ atsvabina no nodevām un klausām, ko tie maksā par labu Kuldīgas iecirknim un valdībai ^{I8/}.

Ar to tad nu "k ņ r š u k o n i p u" stāvoklis ir galīgi izšķirts. Tā viņu citkārt lielā brīvība un plašās tiesības, kas viņus sākumā pielīdzina dižciltīgiem, mūžniekiem, bet nespēja tos par tādiem pārvērst un iecelt bruņnieku kārtā, - pamazītēm tiek ierožoti un tie noslid vienkāršos brīvzemniekos jeb laides vīros, kas maksā klausu vietā zemes kungiem laides naudu un vēlāk tie noslid zemnieku kārtā.

I8 A. Tidebühl, Die kurischen Könige, Mitteilungen a. d. Gebiete der Geschichte Liv- Est- und Kurland, Rīgā, 1856. g. Bd. 8. Heft II. 1. p. 315.

Darbam izlietotie materiāli:

1. Prof. P.Šmits, Valodas liecības par senajiem baltiem. Rakstukrājums "Latvieši", Rīgā, 1930.g.
2. Prof. A.Tentelis, Latvieši ordeņa laikā, Rakstukrājums "Latvieši", Rīgā, 1930.g.
3. P.Einchorns, "Historica Lettica" 1649.g.
4. P.Keiserling u.Derschau, Beschreibung der Provinz Kurland, Mitau, 1803.g.
5. K.Krūze, Die kurischen Könige, Mitauscher Taschenkalender, 1828.g.
6. A.Švābe, Latvju kultūras vēsture I. u.II., Rīgā, 1921.g.
7. A.Švābe, Lapa iz brīvzemnieku vēstures zviedru laikā, Izglītības ministrijas mēnešraksts, 1921.g. Nr.5.
8. J.Krodznieks, Līgums ar kuršiem 1230.g., Izglītības ministrijas mēnešraksts Nr.1. 1921.g.
9. Prof.P.Šmits, Laužu šķiras jeb kārtas.Latvju daivas II. gr.1928.g. "Literatūra" izdev.
10. A.Švābe, Vecākās zemnieku tiesības, Rīgā, 1927.g.
11. A.Švābe, Pagasta vēsture I., Rīgā, 1926.g.
12. E.Brastiņš, Latvijas pilskalni I. Kuršu zeme, Rīgā, 1923.g.
13. Dr.G.F.Bunge, Geschichtlichen Entwicklung der Standesverhältnisse in Liv-Est-und Kurland bis zum J.1561., Dorpat, 1838.g.
14. Das Inland, 1836.g. Nr.Nr.4.u.5.
15. Das Inland, 1839.g.Nr.Nr. 16,17,18 u. 20.
16. Das Inland, 1853.g. Nr.35.
17. J.Vogt, Geschichte Preussens, 1828.g.Königsberg, Bd.III.
18. Baltasara Rusova, Rīmju chronika, Rīgā, 1926.g.Ed.Veispāla tulkojums.

19. Th. Kallmeier, Einige Bemerkungen über den Ursprung und die gegenwärtigen Verhältnisse der "kurischen Könige" Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst, Neft III. Sitzung von 3. sept. 1847.
20. H. Keiserling, Beiträge und Nachrichten zur Geschichte der Freibauern in Kurland, 1848. g. Heft V. Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Lit. und Kunst.
21. Mapierský, Landfreien und deren Belehnung, Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst, 1828. g. Heft V.
22. A. Tidebühl, Mitteilungen aus den Gebiete der Geschichte Liv-Est- und Kurland, Riga, 1856. g. Bd. VIII. Heft II. " Die kurischen Könige ".
23. A. Bucholtz, Über die kircholmschen Könige, Sitzungsberichte über Gesellschaft für Geschichte d. Ostseeprovinzen Russland aus Jahre 1899-1900.

Atsauksme

Ar motto "Sic transit gloria mundi" iesūtītais sacensības darbs "Kuršu ķoniņi" ir tikai 30 lp. liels, no kurām uz pirmo nodaļu krīt lielākā puse /18 lp./, kamēr otrai nodaļai, atskaitot literatūras sarakstu, paliek tikai 10 lapas puses. Pirmā nodaļa veltīta jautājumam par kuršu ķoniņu nosaukumu un izcelšanos, pie kam tā drīzāk uzskatāma par ievadu otrai nodaļai un tāpēc iztīrā tādus vēstures avotus, kam ar uzdoto tematu ir maz tiešu sakaru-piem., 13 g.s. miera līgumus ar Kursu. Tā kā autors ne citātos, ne izlietoto materiālu sarakstā nepiemin Bunges pirmavotu edīciju /Urkundenbuch/, tad jāsecina, ka viņš Bunges izdevumu nemaz nepazīst, bet, vai nūmtieši vai ar citu pētnieku starpniecību lietojis tos sakropļotos tekstus, ko pirmā Bunges sniedza laikraksts Inland 1836-39 g. Tā nav attaisnojama paviršība. Arī avotu iztulkojumā autors brīžiem seko ļoti nedrošām un sen jau atmestām hipotēzēm-piem., dāņu un zviedru avotos minēto kuršu pili Saeborg viņš uzskata par Sēlpili /2 lp./, kas ne ar ko nav pamatots.

Otrā nodaļa, kas runā tieši par sacensības darba tematu, ir tikai 10 lapas puses liela. Ja no tām vēl atskaita 20 un 26 lp. kas satur izrakstus no 18 un 19 g.s. revīzijas listēm ar saimnieciska rakstura ziņām, un ja atlaižam nost arī 23 un 24 lp.,

kas tikai registrē I2 kuršu ~~konīnu~~ lēna grāmatas, tad iztirzājumam paliek vairs tikai 5-6 lapas puses. Protams, uz 6 lapas pusēm nevar atrisināt nevienu no tiem svarīgiem juridiskiem jautājumiem, kas izriet no kuršu ~~konīnu~~ interesantā, bet ļoti savdabīgā tiesiskā stāvokļa, ar ko Krievijas senāts bij spiests vairākkārt nodarboties. Autora iztirzājuma veidu raksturo jau tas, ka I2 svarīgu lēna grāmatu juridiskai analīzei viņš veltī tikai kādas 5 -10 rindas 24-25 lp., pie kam redzams, ka viņam ir diezgan sveši ~~pat~~ lēna tiesību pamatjautājumi, un viņš nemaz neapziņās tās sarežģītās problēmas, kas slēpjas kuršu ~~konīnu~~ stāvoklī. Tāpat autors aplam lieto vēsturiski nodibinātus juridiskus terminus un nezina, ka Kurzemē hauptmani sauca nevis par pavēlnieku, bet par pilskungu un tml. Beidzot, autors pilnīgi noklusē Latvijas likumdošanu, kas ar kuršu ~~konīniem~~ bij spiesta nodarboties vēl pēc agrārās reformas izvešanas.

Tā kā :1/autors nav lietojis pareizus tekstus, 2/bez jebkāda patstāvības pazīmēm atreferējis tikai dažus vecākus autorus un 3/nav pierādījis prasmi juridiski analizēt un definēt kuršu ~~konīnu~~ stāvokli, tad uzskatu šo darbu par nesekmīgi veiktu.

S. Švābe